

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

عقاید خاصه شیعه

کرایش فقه و اصول

درس ۱۴

استاد: حجت الاسلام والمسلمین طبسی

آموزشیار: آقای کارگر

مقدمه:

رجعت به عنوان یکی از اعتقادات خاص شیعه مورد پرسش بسیاری از افراد واقع شده است در درس های گذشته پس از تعریف رجعت و بررسی جایگاه آن میان اعتقادات شیعه ، در پاسخ به برخی از شبهات از دیدگاه قرآن بر آمدیم در این درس برآنیم در پاسخ به شبهات مطرح شده ، آیات دیگری از قرآن کریم را مطرح نموده و در ادامه ، برخی از احادیث که در این زمینه وارد شده بیان نماییم. مجموعه ی احادیث مرتبط با رجعت را می توان به دو دسته احادیث عام و خاص تقسیم نمود که احادیث عام مجموعه ی روایاتی است که سلسله سند و راویان آن از اهل سنت بوده و یا از غیر اهل بیت (ع) رسیده باشد و احادیث خاصه مجموعه ی احادیثی است که از طریق راویان شیعه از امام معصوم علیه السلام و شیعه باشد.

آیات وقوع رجعت در امت اسلام

۴. « وعد الله الذین آمنوا منکم و عملوا الصّالحات لیستخلفنهم فی الارض کما استخلف الذین من قبلهم و لیمکنّ لهم دینهم الذی ارتضی لهم و لیبذلنهم من بعد خوفهم أمنا یعبدوننی لا یشرکون بی شیئا »^۱

خداوند وعده داده است به کسانی که ایمان آورده و عمل نیک انجام داده‌اند که آنان را جانشین و خلفای زمین گرداند همچنان که پیش از آنها را نیز چنین کرد، و دینشان را که برای آنها پسندیده استقرار دهد، و ترسشان را به ایمنی تبدیل کند، تا مرا عبادت کنند، و چیزی را با من شریک نکنند.

امام سجاده (ع) در تفسیر این آیه فرمودند: به خدا سوگند مراد اهل بیت‌اند که خدا به دست یکی از ما که مهدی این امت است این وعده را محقق می‌کند. نظیر این بیان از حضرت باقر و حضرت صادق (ع) نیز روایت شده است.^۲

۵. « و حرام علی قریة اهلکنها انهم لایرجعون »^۳.

بر شهرها و آبادی‌هایی که (در اثر گناه) نابودشان کردیم حرام است (که به دنیا بازگردند) آن‌ها هرگز باز نخواهند گشت.^۴

استدلال: اگر مراد از رجوع، در قیامت باشد، حتما این طایفه باید بازگردند، بلکه رجوع نسبت به اینان اولویت دارد، حال که از طرفی آیه رجوع را نفی کرده است و از طرفی نمی‌توان آن را حمل به قیامت نمود، پس متعین است که به رجوع در دنیا یعنی (رجعت) اشاره دارد.

این بابویه قمی در ذیل این آیه مبارکه پس از نقل حدیث می‌گوید: احدی از مسلمین این حقیقت را انکار نکرده که تمام مردم در قیامت برانگیخته می‌شوند، خواه به مرگ طبیعی مرده و یا به هلاکت رسیده باشند.^۵ پس آیه راجع به قیامت نیست و لازمه‌اش دلالت داشتن بر رجعت است.

شیخ طوسی، از جبابی نقل می‌کند که مراد این آیه رجوع به دنیا است.^۶

ملا فتح الله کاشانی در ذیل این آیه پس از نقد و بررسی مفصل، به نقل روایات می‌پردازد و می‌گوید: بنابراین، رجعت در امت مرحومه (مسلمین) واجب است.^۷

جابر جعفری می‌گوید: از امام باقر (ع) پیرامون رجعت پرسیدم، ایشان این آیه را در پاسخ من خواندند « و حرام علی قریة اهلکنها انهم لایرجعون ».^۱

^۱ نور / ۵۵

^۲ دانشمند محترم آقای جنتی در ذیل این آیه، تحقیق عمیق و بحث زیبایی را ایراد فرموده‌اند که سزاوار است برای استفاده بیشتر به ایقاظ الهجعه، ص ۳۹ رجوع شود.

^۳ انبیاء / ۹۵

^۴ این ترجمه در صورتی صحیح است که کلمه (لا) را زائده بدانیم چنانچه بسیاری از مفسرین تصریح کرده‌اند از جمله منهج الصادقین.

^۵ تفسیر قمی، ج ۲، ص ۷۶

^۶ التبیان، ج ۷، ص ۲۶۶

^۷ منهج الصادقین، ج ۶، ص ۱۱۷

سیوطی در ذیل این آیه از قتاده و ابن عباس روایاتی را نقل کرده که کاملاً مؤید بحث ما است.^۲

۶. « کیف تکفرون بالله و کنتم امواتا فاحیاکم ثم یمیتکم ثم یحییکم ثم الیه ترجعون » ؛^۳ چگونه به خداوند کافر می‌شوید، و حال آن که مرده بودید ، پس خداوند شما را زنده نمود و دوباره میراند و دوباره زنده گردانید سپس به او بازگشتید.

استدلال : خداوند در این آیه دو بار زیستن و دو بار مردن را به انسان ها نسبت داده، پس اگر حیاتی پیش از قیامت و پس از مردن نباشد ، چگونه با ظاهر آیه سازگار خواهد شد ؟^۴

مسلم بودن رجعت از نظر شیعه

بالاخره این عقیده در نزد شیعه به قدری مسلم و ضروری و از ویژگی‌های آنها شمرده شده است که دشمنان در مقام طعن و به مثابه نقطه‌ی ضعف تفکر شیعی از آن برای کوبیدن مذهب شیعه بهره می‌جویند.

و چنانچه این اعتقاد از همان دوران ائمه‌ی اطهار مسلم و ضروری نبود ، تنها یک نسبت تلقی می‌شد و از حدود شایعات تجاوز نمی‌کرد، چگونه است که در مقابل این نسبت حتی هنگام جدل و بحث‌های رو در رویی که به رخ آنها کشیده می‌شد نه تنها ائمه‌ی اطهار (ع) آن را انکار نمی‌کردند ، بلکه در برخی مواقع تأیید هم می‌نمودند چنان که می‌گویند : میان ابوجعفر معروف به مؤمن الطاق و ابوحنیفه بحثی درگرفت ، ابوحنیفه گفت : شما به رجعت عقیده دارید ؟ مؤمن الطاق پاسخ داد : آری ، ابوحنیفه گفت : پس هزار درهم به من قرض بده ، هنگام رجعت آن را به تو باز می‌گردانم ، مؤمن الطاق بی درنگ در جواب وی گفت : آری حاضرم ولی به شرط این که ضمانت بدهی (قول بدهی) با همین قیافه بازگردی و قیافه‌ات مسخ نگردد و به قیافه‌ی خوک تبدیل نگردد.^۵

عبدالله قصیمی ، وهابی مزدور ، کتابی را علیه تشیع به نام (الصراع بین الاسلام الوثنیة) منتشر و از شیعه تعبیر به «بت پرستان» کرده است ، در آن کتاب ، قصیمی به دوازده حدیثی که والد اینجانب در کتاب «النجعة فی الرجعة» درج کرده بود اشاره می‌کند و پس از فحاشی به مؤلف آن (مرحوم والد) می‌گوید : قلت قبح الله الکذابین ، وقتی معظم له را در جریان اهانت نامبرده و ردّ رجعت در کتابش قرار دادم ، ایشان اظهار خرسندی نموده و فرمودند : بسیار خوشوقتم ، زیرا نسخه‌های کتابم کمیاب شده است و از طرفی آرزو می‌کردم این کتاب در بلاد عربی میان برادران اهل سنت نیز منتشر شود و الحمدلله این مراد محقق گشته است.

همچنین ، رشید رضا نیز در کتاب خود به نام «الاسلام الصحیح» از کتاب «النجعة» سخن به میان آورده و این اعتقاد را رد کرده است . با این تفاوت که او مانند عبدالله قصیمی مطالبش را با اهانت همراه ننموده است.

^۱ همان ، ، ص ۱۱۶

^۲ الدرر المثلث ، ج ۴ ، ص ۳۳۵.

^۳ بقره / ۲۸

^۴ به این آیه بر رجعت استدلال گردیده ولی همان اشکالات قبل در اینجا نیز وارد است و ظهور این آیه بر حیات در عالم قبر شاید مورد اتفاق اکثر مفسرین باشد ، منهج الصادقین ، ج ۱ ، ص ۲۱۲.

^۵ الاحتجاج ، ج ۱ ، ص ۱۴۸.

فصل سوم

رجعت و احادیث

الف) احادیث عامه

مجموعه‌ی روایاتی که سلسله سند و راویان آن از اهل سنت و یا از طریق غیر اهل بیت (ع) به ما رسیده باشد را احادیث عامه می‌نامیم.

۱. طبری از ابوسعید نقل می‌کند: « پیامبر اکرم فرمود: شما شبیه‌ترین امت‌ها به بنی‌اسرائیل هستید تا حدی که هر چه بر آنان گذشته است بر شما هم خواهد گذشت ».^۱

۲. از عبدالله بن عمر در صحیح ترمذی نیز حدیثی به همین معنی از پیامبر نقل گردیده است.

این دو حدیث و نظایرش بسیاری از حقایق را ثابت می‌کند، از جمله این که به طور قطع و مسلم در بنی اسرائیل رجعت واقع شده که نمونه‌هایش گذشت، پس در این امت نیز رجعت واقع می‌شود. و برادران اهل سنت ناگزیر به پذیرش این احادیث هستند، زیرا از طریق کتب مورد توجه و معتبر خودشان نقل گردیده است.

ب) احادیث خاصه

به مجموعه‌ی احادیثی که از طریق راویان شیعه و امامان معصوم به ما رسیده باشد، احادیث خاصه می‌گوییم. اینک به چند روایت از روایات خاصه می‌پردازیم:

۱. مرحوم کشی در شرح حال سلمان فارسی از عبدالله بن سنان از امام صادق (ع) روایت می‌کند که فرمود: سلمان در خطبه‌ای گفت: شکر خدای را که مرا به دین خود هدایت کرد... از حالی به حالی منتقل خواهید شد (اوضاعتان تحول یابد) بدون کم و زیاد از روش بنی اسرائیل پیروی کنید... (و از قوم موسی) آن هفتاد نفری که موسی را به کشتن هارون متهم کردند، و دچار زلزله شدند همه مردند و سپس خداوند ایشان را زنده کرد و آنان را پیغمبران مرسل یا غیرمرسل قرار داد (برگشتند) امر این امت هم مثل امر بنی اسرائیل است شما را به کجا می‌کشند؟...^۲

۲. مرحوم ابن بابویه در کتاب من لا یحضره الفقیه^۳ به نقل از پیامبر اکرم می‌کند. پیامبر (ص) می‌نویسد: هر اتفاقی که در بنی اسرائیل رخ داد بدون ذره‌ای کم و زیاد در این امت هم رخ دهد.

۳. مرحوم کلینی به نقل از ابوبصیر از حضرت صادق (ع) نقل می‌کند: خدا هیچ چیز به سایر پیامبران نداد مگر این که به حضرت محمد (ص) هم عطا فرمود.^۴

^۱ صحیح بخاری، ج ۴، ص ۲۶۴، کتاب الاعتصام؛ صحیح مسلم، کتاب العلم، ص ۶؛ سنن ابن ماجه، ج ۲، ص ۱۳۲۲، ح ۳۹۹۴؛ مسند احمد، ج ۲، صص ۳۲۷ و ۴۵۰ و ج ۳، ص ۸۴

^۲ اختبار معرفة الرجال، ۲۱، شماره ۴۷

^۳ ابن بابویه درباره‌ی مقدار ارزش کتاب من لا یحضره الفقیه فرموده: هر چه را در اینجا نقل می‌کنم به آن فتوی می‌دهم و میان من و خدایم حجت است و نظیر این روایت را در کتاب کمال الدین، از پیامبر اکرم (ص) نقل فرموده است.

^۴ اصول کافی، ج ۱، ص ۱۷۵

۴. مأمون از امام رضا(ع) پرسید: درباره‌ی رجعت چه می‌فرمایید؟ فرمود: حق است، به شهادت قرآن در امت‌های سابق بوده و در این امت هم خواهد بود، زیرا پیامبر(ص) فرمود: هر چه در سایر امت‌ها بوده بدون ذره‌ای کم و زیاد در این امت هم تحقق می‌یابد.^۱

۵. مرحوم قطب راوندی در کتاب «الموازات بین المعجزات» از امام صادق(ع) نقل می‌کند که فرمود: خداوند فرزندان ایوب را که مرده بودند همراه با اموالش که تلف شده بود به وی بازگرداند، سپس قصه‌ی عزیز را که مرد و زنده شد - و قصه‌ی کسانی را که از ترس مرگ از وطن آواره شدند و خداوند ایشان را میراند و باز زنده کرد، و دیگران را نقل می‌کند و می‌گوید: آنان که به اینها اقرار دارند چگونه رجعت در دنیا را منکر می‌شوند؟ در صورتی که پیامبر فرمود: هیچ چیز در امت پیغمبران گذشته واقع نشده جز این که در امت من هم واقع شود.^۲

۶. مرحوم طبرسی در ذیل تفسیر آیه‌ی «و یوم نحشر...» از پیامبر نقل فرموده: آنچه در امت‌های پیش واقع شده در این امت نیز بدون کم و زیاد واقع شود و حتی اگر مردی از آنها داخل سوراخ سوسماری شده باشد شما نیز داخل خواهید شد.^۳

۷. امام صادق(ع) فرمود: هر کس این سه چیز را انکار کند شیعه‌ی ما نیت: معراج (رجعت)، سؤال قبر، شفاعت^۴

۸. فضل بن شاذان، از امام رضا(ع) نقل کرده است که فرمودند: کسی که به چند چیز اقرار داشته باشد او مؤمن حقیقی و از شیعیان ما اهل بیت(ع) است: اقرار به یگانگی خداوند و... و اقرار به رجعت و دو متعه (متعه‌ی حیج و نساء) ایمان به معراج و سؤال در قبر، و حوض، و شفاعت، و فعلی بودن بهشت و جهنم، صراط، میزان، قیامت، جزا و حساب...^۵

۹. از امام صادق(ع) تفسیر این آیه را پرسیدند «جعل فیکم انبیاء و جعلکم ملوکا»^۶ یعنی: و در شما پیامبران را قرار داد و شما را پادشاهان گردانید.

حضرت فرمودند: اما پیامبران: حضرت رسول اکرم و ابراهیم و اسماعیل و ذریه‌ی اویند و پادشاهان: ائمه‌ی اطهار(ع) هستند. راوی گفت: چه پادشاهی و سلطنتی به شما داده‌اند؟ فرمود: پادشاهی بهشت و پادشاهی رجعت امیرالمؤمنین.^۷

^۱ عیون اخبار الرضا، ج ۱، ص ۲۱۷

^۲ ایقاظ الهجعة، ص ۱۰۸

^۳ مجمع‌البیان، ج ۷ ص ۲۳۴؛ منهج الصادقین، ج ۷، ص ۵۹ و ابن بابویه نیز ضمن نقل، آن را تصحیح کرده و در کتابهایی نظیر: اعلام الوری، کشف الغمّه، عیون اخبار الرضا و مختصر البصائر نیز نقل گشته است.

^۴ امالی، صدوق، مجلس ۳۹. ترتیب الامالی شماره حدیث: ۳۲۱ و ۴۵۱ و ۸۳۷، ظاهرا در اکثر نسخه‌ها کلمه «رجعت» نیامده است.

^۵ بحار الانوار، ج ۵۳، ص ۱۲۱

^۶ المائده / ۲۰

^۷ تفسیر البرهان، ج ۱، ص ۴۵۵

۱۰. از امام صادق (ع) پرسیدند هنگام رجعت چه کسانی باز می‌گردند؟ فرمود: « من محض الایمان محضا و محض الکفر محضا» کسی که مؤمن خالص باشد، و کسی که کافر خالص.^۱
۱۱. امام صادق (ع) فرمودند: از ما نیست کسی که به رجعت و بازگشت ما ایمان نداشته باشد.^۲

^۱ بحارالانوار، ج ۵۳، ص ۳۹

^۲ همان، ص ۹۲.

چکیده :

۱. آیاتی از قرآن دلالت بر وقوع رجعت در امت اسلام دارند که تعدادی از آنها عبارتند از :
آیه ۵۵ سوره نور که بر اساس احادیث دلالت بر رجعت اهل بیت دارد.
آیه ۹۵ سوره انبیاء که دلالت بر عدم رجعت گناهکاران در دنیا دارد چه آنکه رجعت و زنده شدن تمام انسانها در قیامت مسلم است
آیه ۲۸ سوره بقره که دلالت بر دوبار مرگ و دوبار زنده شدن دارد
۲. در احادیثی که اهل سنت از پیامبر نقل کرده اند ، امت اسلام شبیه ترین امت به بنی اسرائیل نامیده شده است و از آنجا که رجعت در بنی اسرائیل امری مسلم است وقوع آن در امت اسلام نیز ثابت می شود.
۳. رجعت در نزد شیعه از مسلمات بوده و احادیث فراوانی درباره آن از امامان شیعه ، نقل شده است.